

RODINA A ŠKOLA

číslo 4
duben 2011
ročník LVIII
cena 35 Kč

ČASOPIS PRO VŠECHNY RODIČE A UČITELE

**JERONÝM KLIMEŠ
PŘIPRAVUJE
SEXUÁLNÍ
VÝCHOVU**

**10X
VSTUPENKA
DO AQUAPARKU
A KNIHY
PRO NOVÉ PŘED-
PLATITELE**

**MATEMATIKA
MŮŽE BAVIT**

**CO SI MYSLÍ
ŘEDITELÉ O RUŠENÍ
PODŘÍZENÝCH
ORGANIZACÍ
MŠMT**

**SLABIKÁŘ
JAKO PROVOKACE**

VÝTVARNICE ALENA KUPČÍKOVÁ

SLABIKÁŘ JAKO PROVOKACE

Text: Barbara Hansen Čechová
Foto: archiv Aleny Kupčíkové

Napadlo by vás, že provokativní umělkyně, jejíž obraz z pubických chloupků madame Chirac vykazala z výstavy, vytvoří slabikář? Provokace je ale schovaná i za ním – jak se sama autorka Alena Kupčíková chvástá, je asi první dyslektik na světě, který napsal slabikář. V rozhovoru nás potěší ještě dalšími roztomilostmi.

Ve vaší tvorbě najdeme ojedinělou kombinaci: provokativní výtvarné umění a slabikář pro dyslektiky. Jak to jde dohromady?

Provokativní, co to vlastně je? Náзор či dílo, které otevírá tabu, či něco, co je moc vidět? Vždycky mě překvapí, co lidi dokáže pobouřit. V mém případě stejnou měrou je svým způsobem provokativní vše, co vytvářím, zejména mé asi nejznámější dílo kresby z chloupků ženského ohanbí tzv. chlupatice, ale i slabikář. Chlupatice jsou vytvořeny z materiálů, které ženy začaly házet jen tak do koše. Požádala jsem své přítelkyně o jejich chloupky a z nich jsem vytvořila erotické, možná až exhibicionistické sny nás žen. A jako dyslektik, dysgrafik jsem si dovolila vytvořit slabikář. Což je asi velice troufalé a provokativní od někoho, kdo pořádně neumí psát ani číst. Fakt je, že jsem opravdu asi první DYS, co vytvořil na světě slabikář jako prevenci dyslexie.

Jak jste jako dyslektik prožívala školní docházku?

Jsem ročník 1976, v tomto roce vyšla první kniha o dyslexii od prof. Matějčka. Tenkrát ještě moc učitelé ani společnost nebyli o tomto handicapu informováni. Již v mateřské školce jsem byla poslána několikrát na vyšetření k psychologovi, neustále jsem si prohlížela své ruce a paní učitelce se to nezdálo. Psycholog naštěstí řekl vždy, že se jen nudím. Dnes je to tak známý fenomén hyperaktivity. Ve 4 až 6 letech jsem mluvila, jako kdyby v různých časech „kdybychom šli, jsme tam hned“. Slyšela jsem třeba i jinak slova hračkářství, které jsem vyslovovala a i slyšela jako raz-dva-tři. Kdyby rodiče a odborníci měli informace, poznali by, že v budoucnu budu mít problémy se psaním a čtením. Předpokládám, že dyslexie je v naší rodině dědičná – přes moji babičku z matčiny strany. Já sama, když opomenu moje první setkání s neúspěchem hned v první třídě, jsem až do páté třídy nepocitovala, že bych měla jakýkoliv problém, možná také proto, že jsem chodila do malé venkovské školy, kde se nám věnovali mnohem více.

Kdy jste sama poznala, že vnímáte text jinak než ostatní?

V první třídě asi po třech měsících se odehrál příběh kolem písmenka H ve slabikáři. H ve slabikáři zastupoval Hurvínek, jak se houpe na houpacím koni. Celá třída měla číst text pod houpacím Hurvínkem. Četla jsem text pod obrázkem houpajícího se Hurvínka. Tehdy jsem o tom s nikým nemohla hovořit, ale jako dyslektik

Alena Kupčíková se nejdříve proslavila kontroverzním uměním, nyní vydala slabikář.

nerozlišuji písmenka, vnímám slova jako celek, jako nějaké geometrické tvary, čtverce a obdélníky. Promítala jsem si do nich postavy, nerozlišovala jsem je tak jako ostatní děti. Nechtěla jsem se nechat zahanbit. Slyšela jsem text od spolužáků, kteří to četli stále dokola, a znala tak přibližný obsah. Četla jsem text z nějakých podivných tvarů a přitom jsem z paměti říkala to, co jsem předtím slyšela. Rozesmála jsem celou třídu. Méně se smála učitelka. Já zůstala po škole a musela jsem popisovat větu pod Hurvínkem 100x, aniž bych vlastně tušila proč. Měla jsem „číst“ obdélník, který vypadá jako okno a čtverec, a popisovat tyto tvary, které vidím v písmenkách. Nevím, zda bych tím učitelku rozesmála, ale možná, že by mě poslala třeba i do zvláštní školy. Takto jsem neuvažovala, ale jako 6–7leté dítě jsem intuitivně věděla, že nemám říkat, co opravdu vidím. Po zkušenosti, kdy jsem musela zůstat po škole, jsem ani nikdy s nikým již o tom nemluvila, snažila jsem se to naučit a to odlišné vnímání využívat dál ve studiu. Větší část DYS lidí využívá pravou hemisféru a ta zpracovává obrazy, tvary.

A měla jste i poté ve škole nějaké vyložené problémy?

Viditelný problém nastal až v páté třídě, kdy začaly diktáty, a kdy již byl patrný problém s pamětí, automatizací, koncentrací. Nikdo se mě nikdy nezeptal, jestli náhodou „nevidím“ v písmenkách něco jiného, když je nejsem schopná správně přečíst a napsat. Všechny mé diktáty od té doby byly označeny známkou pět. Zde jsem poprvé slyšela slovo od paní učitelky, která řekla, že jsem možná dyslektik. Byla jsem vždy dítě, které se moc ani nemuselo učit, nějak vše chápalo a proplouvalo bez problémů. Až na ty dik-

táty. Nemohli mi dát z češtiny na vysvědčení čtyřku, když jsem z jiných předmětů měla jedničky a dvojky. Nicméně rodiče byli prozíraví, a jelikož jsem vynikala v jiných disciplínách jako například sport či hra na kytaru, měla jsem mnoho aktivit mimo školu, tak mě nechali nějak plout.

Vytvořila jste speciální slabikář pro dyslektiky. Jak by jim měl pomoci?

Měla bych se ještě zmínit, že jsem před slabikářem vytvořila ještě jeden produkt, a to testy. Takže celý produkt je Multimediální interaktivní Testy a Slabikář pro děti od čtyř let, k možnému odhalení a prevenci počátečních problémů při čtení a psaní. Oba produkty jsou důležité, protože na sebe navazují. Vše je jako hra a dítě ani neví, že Testy odhalí možný handicap již v předškolním věku. Takže celý produkt je určen pro všechny děti. Než děti začnou psát a číst, musí ovládat různé dovednosti, a právě Testy a Slabikář tohle vše umí. Většina dostupných pomůcek řeší nápravu dyslexie či dysgrafie až v momentě, kdy problém nastane. Testy a Slabikář tomuto problému naopak předcházejí. Vše je vytvořeno tak, aniž by neodborná společnost musela znát odborná specifika. Mnoho rodičů z ostychu čeká až na první třídu, kdy už dítě zažívá první zklamání. Záměrem je, aby se testy dostaly nejen mezi odbornou veřejnost, školy, do mateřských školek, ale především do rukou rodičů a prarodičů. Proto jsme oba produkty dali na USB flash, která je v podobě tužky, nic se neinstaluje. Dítě samotné či s rodičem, učitelem může hrát Slabikář a Testy na jakémkoliv počítači, interaktivních tabulích, laptopu, tabletu.

Zvolila jste si nějakou teorii, o kterou jste Slabikář opřela?

Projekt jsem začala vytvářet v roce 2004 jako doktorandský projekt na mojí alma mater Akademii výtvarných umění v Praze. Vše začalo v letech 2004–2006, kdy jsem uskutečnila výzkum v mateřských školkách, nultých ročnících základních škol a zvláštních škol, mým výzkumem prošlo přibližně 500 dětí, kterých jsem se ptala na to, jak vnímají písmenka – tvarem, barvou, zvukem – všech dětí bez ohledu na to, zda jsou dyslektické, nebo ne. Vycházela jsem ze svého vnímání v první třídě. Byla jsem přesvědčena, že naleznu určitý kód. Po třech letech jsem vzala všechny tyto poznatky a došla jsem k názoru, že to, co jsem vnímala já v písmenkách (jako tvary), by mohlo být výchozí pro všechny. Již vývojová psychologie dítěte (J. Piaget) hovoří jasně. Dítě, když se narodí, vidí první tvar a nezná jeho název.

Jak je Slabikář stavěný?

Slabikář je interaktivní multimediální příběh dvou ježků. Ježci jedou na výlet, aby se naučili písmenka. Letí s nimi i jejich starší kamarád pták, kterému říkají Písmenko (hlas panu Písmenku propůjčil Jiří Lábus). Písmenka jsou všude kolem nás ve věcech, které potkávají. Rádi oba fotí, tak si vše vyfotí a tyto fotky se stávají abecedou. Ve slabikáři jsme vytvořili 2 možnosti abecedy a tři různé krajiny. Slabikář pracuje na úplně jiných principech než klasický slabikář. Využívá se zde reálného prostředí, které je podmínkou pro celý projekt, že žádné písmenko, které se v prostředí programu – Slabikáře – objeví, není vymyšleno, ale je skutečné. Děti v předškolním věku pracují s realitou prostředí, ve kterém žijí. Opět zopakuj tu stěžejní větu. „Dítě, když se narodí, vidí první tvar a nezná jeho název.“ Což je přirozené pro všechny děti. Pro slabikář to znamená, že písmenko H nepředstavuje holuba, husu, ale třeba tvarem koleje, ve kterých písmenko H můžeme vidět několikrát. H – holub, když letí, vypadá v perspektivě jako písmenko V nebo když stojí a roztáhne křídla jako písmenko K, ale ne jako písmeno H. V tomto Slabikáři dítě přirozeně svému vnímání přechází z tva-

ru hraček a věcí, co má kolem sebe, na písmenka. Pravá hemisféra mozku zpracovává obraz a právě dítě v předškolním věku, které by mohlo být dítětem s rizikem dyslexie, dysgrafie, může tuto funkci pravé hemisféry využít k lepšímu chápání písmen. A právě na tomto principu je projekt založen. Dítěti, které by teoreticky nemělo mít v budoucnu žádné problémy s psaním a čtením, tento projekt neublíží, ale naopak ho přirozeně učí písmenka. Důležité je i zmínit, že každé písmenko v abecedě má svoji hudbu inspirovanou tvarem písmene. Veškeré skladby jsou napsané přímo na dané písmenko ve spolupráci mého vrstevníka, který má stejné zkušenosti s dyslexií a dysgrafií, Janem Urbanem. Vycházeli jsme z představ dětí, ale i z naší zkušenosti. Písmenka jsou zhudebněná podle tvaru písmene. Hudba dokresluje tvar písmene. Slabikář je zaměřen na podporu obou hemisfér a spolupráci mezi nimi, koncentraci, prostorovou orientaci, rozšíření vědomostí, rozlišování tvarů, paměť, motoriku, sluch.

Kdo s vámi na projektu spolupracoval? Asi jste jej nevytvořila sama... →

Madam Chirac nechala obraz Aleny Kupčíkové odstranit z výstavy.

Obrazy z pubické-ho ochlupení jsou prý „hitem“ už téměř devět let.

Ukázky ze slabikáře pro dyslektiky.

Alena Kupčíková (22. 10. 1976)

Narodila se v Šumperku, absolventka pražské Akademie výtvarných umění, magisterského a doktorandského studia, studovala rovněž v Jihoafrické republice na Technikon Natal v Durbanu a na slavné Pařížské Ecole Nationale Supérieure des Beaux Arts. Je autorkou řady instalací a projektů s výraznými konceptuálními rysy a mezioborovými přesahy.

V roce 2003 získala za své „chlupatice – erotické kresby“ prestižní Mezinárodní cenu LVMH-Louis Vuitton-Moët Hennessey, Paříži, Francie. Její díla jsou zastoupena ve sbírce Národní galerie v Praze, v soukromých sbírkách v České republice, Německu, Holandsku, Švýcarsku, Japonsku, USA. Je členkou mezinárodní skupiny vzniklé v Paříži FEMLINK 1 žena, 1 video, 1 země. Založila neziskovou organizaci Umění a věda na podporu dyslektickým dětem.

Na projektu dále spolupracovali odborníci z Karlovy univerzity, České dyslektické společnosti a pedagogové z mateřských, základních a zvláštních škol, nejvíce mi pomohl umělec a programátor Michal Klega a Jiří Lábus, který vše namluvil.

Myslíte si, že se u nás dělá pro dyslektiky málo? Co by se mělo změnit?

Myslím, že v České republice byl výzkum na vysoké úrovni, jsme napojení na zahraniční výzkumy, ale přijde mi, že to vše zůstává jen na akademické půdě a nějak to neprosákne přímo do terénu. Je to možná i způsobené faktem, že nové metody se v České republice velice těžko prosazují. Jde o změnu vnímání celé společnosti, jsme hold velice konzervativní. Často mi píší zklamaní rodiče, jak učitelé a ředitelé nemají pochopení. Někteří učitelé řeší dys tím, že dají žákovi např. z diktátu o jeden stupeň nižší známku, to přeče, ale vůbec problém neřeší. Možná by se měl změnit i systém přímo ve vzdělávání samotných budoucích pedagogů. Je to proces, jsme přesvědčeni, že i my s naším produktem, workshopy, Dnem dyslexie přispějeme ke změně. Čas vše ukáže.

Možná někomu bude připadat zvláštní, že Slabikář je pro děti ve věku, kdy se o jejich možné dyslexii ještě neví. Jaké pro to máte vysvětlení?

Označit dítě za dyslektické již v předškolním věku není zcela možné, protože neumí psát a číst. Můžeme právě díky tomu, co dítě má umět a nemá, než začne číst a psát, identifikovat problém mnohem dříve. Proto jsem také přidala ke Slabikáři Testy, které tomuto handicapu předcházejí. Můžeme to nazvat „Rizikové dítě“. To by si měli uvědomit jak rodiče, tak i odborníci. Někdy mi pokládají rodiče otázku, zda počítač a dítě již v předškolním roku není příliš brzy, myslím si, že technologie jde tak kupředu, že uchrání dítě od informací a technologie, je dnes úplně zbytečné řešit. Dalším takovým bubákem je moment, kdy se někteří rodiče bojí naši hru použít, aby náhodou neoznačili dítě právě, že by bylo rizikové, dys. Přitom vše je hra a dítě se vyvíjí a my tohle vše ovlivňujeme tím, co má umět a nemá. O nic jiného nejde.

Když se vrátím k vašemu umění – známé jsou vaše obrazy z pubického ochlupení. Kde jste našla inspiraci?

Obrazy z pubického ochlupení, dovoluji si říct má ojedinělá technika ve světě, protože jsem ji vymyslela a již asi po devět let ji vytvářím a vystavuji jak u nás, tak v zahraničí. „Chlupatou kresbu“ či „kreslení z chloupků“ by někdo mohl nazvat koláží z chloupků z ženského intimního ohanbí, mě napadla, když jsem chtěla pro svého již bývalého partnera vytvořit něco ojedinělého jako důkaz lásky. Takže vlastně z náhody, tenkrát jsem pohodila pár chloupků na papír a vytvořila z toho exhibicionistickou kresbu ženy, samu sebe. Že tím otevřu tak velké tabu, a dokonce skoro vyvolám mezinárodní konflikt, jsem netušila. V roce 2003 jsem za toto dílo dostala mezinárodní prestižní cenu Louis Vuitton – Moët Hennessey-LVMH. Porota byla složena z Francouzské odborné společnosti a následně mělo být dílo vystaveno na výstavě pořádané k této ceně. Bývalá první dáma Francie madame Chirac však výstavu zcenzurovala a zakázala dílo vystavit.

Znamená to, že techniku používáte doposud?

Ano, nicméně dnes jsem ji zdokonalila. Kresba z chloupků je k nerozeznání od kresby tužkou. Mnohdy se ještě dnes setkávám s údivem diváků, kteří nevěří, že chloupky z ženského ohanbí jdou takto položit na papír a vytvářet z nich obrazy.

Na čem pracujete nyní?

Nyní zařizuji Den dyslexie 2011 (který doposud neexistoval, poprvé byl vyhlášen 9. 9. 2010 v Národní galerii v Praze), který bude pod záštitou ministra kultury J. Besera, což mě těší, protože převážně workshopy na dnu dys budou pořádat výtvarní umělci. Chystám i workshopy během roku v Praze a na různých místech ČR, jak pro děti, tak pro odbornou veřejnost. Více na www.dys.cz/ novinky. Naše skupina zkouší ojedinělé divadelní představení o dyslexii, jehož autorem je režisér a spisovatel, také dyslektik, Jaroslav Černý. Dále chystáme mutaci Slabikáře a Testů v německém jazyce a angličtině. V umění dělám úplně nové věci, opět se vracím k sochařině a dělám sérii reliéfů nyní z křišťálového korálku Preciosa, pak vytvářím, protože jsem v mezinárodní skupině umělkyň zabývajících se novým uměním, animace na téma zázrak a agresivita. A chlupatice dělám dál, teď je zalévám do průhledného materiálu, takže létají volně v prostoru. Mám naplánováno několik výstav, jak v České republice, tak v zahraničí. ■